

ANTROPONIMIJA IZVANGRADSKOG PROSTORA RAPSKOG DISTRIKTA
U DRUGOJ POLOVICI 14. STOLJEĆA

Stijepo Stjepović

Cilj svekolikog istraživanja srednjovjekovne rapske antroponimije bila je sistematizacija i detaljna raščlamba antroponimne građe s ciljem postizanja uvida u identitet stanovništva i društvene i obiteljske odnose među pojedincima na samom otoku.¹ Značajnija pitanja koja su se pritom pojavila obuhvaćala su utjecaj kultova svetaca na odabir imena, utjecaj doseljenika iz kopnenog zaleđa i drugih područja na promjene u antroponimiji Raba i raspodjelu romanskih i slavenskih imena po društvenim staležima. Što se tiče plemića i pučana vijećnika, valja naglasiti da je o njima s povijesnog aspekta već prilično iscrpno govorio Dušan Mlacović u više svojih djela. Mlacović ukazuje na gospodarsku stagnaciju i nazadovanje Raba u drugoj polovici 14. stoljeća navodeći da komuna zbog nemogućnosti širenja distrikta i niske akumulacije kapitala zaostaje za sličnim dalmatinskim gradovima. Rapski utjecaj u regiji je neznatan, a njegovo stanovištvo čini do 8% stanovništva Dalmacije.²

Obrada spomenutih skupina, prilično je olakšana i antroponomastičkog aspekta budući da je riječ o pripadnicima viših društvenih slojeva koji imaju prilično dobro učvršćena prezimena i čije genealogije zbog obilja podataka nije teško utvrditi. Težište mog zanimanja je upravo na ostatku stanovništva koje čine otprilike četiri petine osoba spomenutih u izvorima. Zbog njihove raznorodnosti odmah na početku nameće se problem sistematizacije i razvrstavanja. Dakle, ovo mnoštvo osoba bilo je potrebno razvrstati po određenim kriterijima koji, s obzirom na specifičnost situacije, nisu smjeli biti prestrogi. Dijahronijsko istraživanje određene društvene skupine poput plemstva moglo

---

¹ Izvori na kojima se temelji ovaj rad su notarski spisi Nikole iz Bologne i Nikole iz Curtarola, nastali u razdoblju od 1369. do 1382., pohranjeni u knjižnici samostana sv. Eufemije u Kamporu na Rabu: *Acta notarii Nicolai de Bononia* (25.1.1369-9.11.1371) te *Acta notarii Nicolai quondam Zanmathei de Curtarodulo: Varia* (25.7.1372-23.3.1375) i *Liber immobilium* (4.7.1372-29.5.1382).

² D. Mlacović, *Gradani plemići: Uspon i pad rapskog plemstva*, Zagreb, Leykam International, 2008, (dalje: *Gradani plemići*), s. 200.

bi se relativno jednostavno popratiti odgovarajućom bazom podataka sa čvrsto postavljenim kriterijima. Naprotiv, u ovom je istraživanju težište na jedinstvu prostora i vremena, odnosno otoka Raba i razdoblja u kojem nastaju spisi dvojice notara.

Značajan istraživački projekt na području francuske srednjovjekovne antroponimije pod nazivom *Genèse médiévale de l'antroponymie moderne* pokrenula je 1986. skupina medievista sa Sveučilišta u Toursu. Temeljna ideja, koja proizlazi i iz samoga naslova, sastoji se u otkrivanju načina na koji je srednjovjekovni antroponimni sustav, počevši od 11. i 12. stoljeća, utjecao na izgradnju moderne imenske formule. Nakon početne faze, usmjerene na opća mjesta i regionalne nijanse spomenute evolucije, istraživanje se tijekom 1989. i 1990. proširilo i na druge europske zemlje, dok je na prostoru Francuske naglasak stavljen na one regije koje su pokazale 'otpornost' na nastanak dvočlane imenske formule sastavljene od osobnog imena i patronima. Posebna je pažnja posvećena Bretanji kao regiji koja je dugo očuvala jednočlanu imensku formulu.³

Ipak, za istraživanje srednjovjekovne antroponimije otoka Raba daleko je važnije područje sjeverne i srednje Italije, pa u tom smislu možemo smatrati sretnom okolnošću što je tijekom devedesetih godina prošlog stoljeća skupina talijanskih, francuskih, njemačkih i austrijskih znanstvenika odlučila projekt *Genèse médiévale de l'antroponymie moderne* prilagoditi upravo tom prostoru. Naime, metode koje su se pokazale uspješnim u istraživanju francuske srednjovjekovne antroponimije mogle su se bez većih poteškoća primijeniti na istraživanja razvoja srednjovjekovne jednočlane imenske formule u modernu dvočlanu na području sjeverne i srednje Italije.⁴ Prilagodavajući projekt talijanskim okolnostima, kao temelj za svoja istraživanja uzeli su arhivsku građu i popise građana odnosno poreznih obveznika. Zatim su se koncentrirali na desetak problemskih pitanja obuhvativši gradove i pokrajine sjeverne i srednje Italije pokušavajući što je bolje moguće obuhvatiti predstavnike pojedinih društvenih i kulturnih cjelina kao što su Toscana, Rim i veliki gradovi na sjeveru.⁵

³ M. Bourin, P. Chareille, *Persistances du nom unique*, sv. 2, Tours, 1992.

⁴ J.-M. Martin, F. Menant (ur.), *Genèse médiévale de l'antroponymie moderne: l'espace italien*, Rome, École française de Rome, 1998.

⁵ Talijanski gradovi obrađeni u sklopu projekta *Genèse médiévale de l'antroponymie moderne: l'espace italien* (autore navodim u zagradama): Chieri (M. Montanari), Genova (A. Birolini), Milano (P. Corrarati), Piacenza (P. Racine), Reggio Emilia (O. Guyotjeannin), Pisa (E. Salvatori), San Salvatore a Isola (M. Ginatempo), Cortona (C. Perol), Rim (T. di Carpegna Falconieri).

Nestanak latinske antroponimne strukture odražavao je obiteljsku konfiguraciju izraženu putem imenske formule. Patrizia Corrarati proučava antroponimni sustav koji se nakon tih promjena pojavio u Milanu, s posebnim naglaskom na situaciju u 11. stoljeću. Osobnom imenu dodavan je patronim ili rodbinska oznaka. Ipak, osobno ime i nadalje je ostalo najvažniji element imenske formule. Međutim, krajem stoljeća pojavili su se ponešto drugačiji antroponimni oblici. Naime, spominju se pojedinci u međusobnom srodstvu označeni zajedničkim nazivnikom obiteljskog karaktera.⁶ Već od 12. stoljeća takvi se onimi nalaze na dobrom putu da postanu prezimena. Bez obzira na svoju složenost, srednjovjekovni se onomastički sustav sve više temelji na dvama stupovima: osobnom imenu i polisemičnom prezimenu nastalom iz patronima, etnika ili apelativa koji se odnosi na djelatnost pojedinca ili na njegove fizičke odnosno moralne osobine. Tijekom spomenutog stoljeća uočljiv je proces afirmacije ovih oblika koji se najprije pojavljuju među uvaženijim članovima obitelji budući da društvena važnost utječe na potrebu za autodeterminacijom koju je moguće izgraditi putem zajedničkog identifikacijskog simbola. Transmisija prezimena pokazuje se temeljnom osnovom obiteljske kohezije posebno kada je u pitanju nasljeđivanje dobara koje se odvija po agnatskoj liniji, ostavljajući ženske osobe po strani.⁷

Reinhard Härtel obrađuje antroponimne odnose germanskog, romanskog i slavenskog stanovništva u Furlaniji u 12. i 13. stoljeću. Dovodi u odnos imensku formulu i etničku pripadnost s posebnim naglaskom na širenje kršćanskih imena.⁸ Bortolami na primjeru srednjovjekovnog gradića Monselice u blizini Padove proučava antroponimne odnose koji izmiču uobičajenoj opreci grad-selo, odnosno građani-seljaci. Analiza se zasniva na seriji dokumenata od 10. do 12. stoljeća pri čemu se autor fokusira na pitanja kao što su langobardski utjecaj, iznimno bogatstvo antroponima, prevlast jednočlane imenske formule i ukupna homogenost sustava.⁹ Na primjeru mjesta Chieri, u okolici Torina, Mirella Montanari analizira vanjske utjecaje na antroponimni sustav manje zajednice u 13. stoljeću. Naime, *via Francigena* koja je onuda prolazila učinila je Chieri dijelom urbane aglomeracije koja je bila u kontaktu s drugom stranom Alpa tako da su u mjesni antroponimni sustav ušli germanski ele-

---

⁶ P. Corrarati, *Nomi, individui, famiglie a Milano nel secolo XI*, "Mélanges de l'École française de Rome. Moyen Âge", 106 (1994), s. 459-474.

⁷ Ead., *Percorsi dell'antroponimia familiare: Milano e il Milanese nel XII secolo*, Ibidem, 107 (1995), s. 497-512.

⁸ R. Härtel, "Autodeterminazione", e "allodenominazione" nei secoli centrali del medioevo (*Aquileia, sec. XII e XIII*), Ibidem, 106 (1994), s. 331-341.

⁹ S. Bortolami, *L'evoluzione del sistema onomastico in una "quasi città" del Veneto medioevale: Monselice (sec. X-XIII)*, Ibidem, 106 (1994), s. 343-380.

menti.¹⁰ Enrica Salvatori u razdoblju 11. i 12. stoljeća prati začetke prezimena unutar antroponimnog sustava grada Pise.¹¹ Kasnije je svoje zanimanje proširila i na razdoblje od 13. do 15. stoljeća, odnosno na širu okolicu, uspoređujući stanje s ostalim toskanskim gradovima i proučavajući pojavu prvih prezimena u kontekstu društvene stratifikacije.¹² Toskansku antroponimnu građu istražuje i Maria Ginatempo, koja na malom korpusu dokumenata iz opatije San Salvatore u okolici Siene uočava odnose između obiteljskih struktura i moći pojedinih plemićkih obitelji. Dokumenti pokazuju da sve do polovice 12. stoljeća notarsko zapisivanje podrazumijeva upotrebu jednočlane imenske formule. Na taj osnovni element, osobno ime ili nadimak, dodavala se prema potrebi rodbinska oznaka, toponim ili oznaka zanimanja.¹³

Preobražajima u onomastičkim sustavima viših slojeva srednjovjekovnog rimskog društva bavio se Tommaso di Carpegna Falconieri. Prelazak iz jednočlane imenske formule u dvočlanu, uz upotrebu patronima, i u Rimu se odvijao brže kod plemstva nego kod ostatka stanovništva, a oblici su sve više pokazivali tendenciju približavanja prezimenu. U 10. su stoljeću među plemstvom također rašireni i onimi grčkog i germanskog porijekla, a koncem 11. stoljeća patrilinearna prezimena istiskuju druge oznake identiteta. Autor naglašava da je za srednji sloj daleko teže utvrditi kako sastav stanovništva, tako i antroponimne karakteristike.¹⁴ Svoja istraživanja Falconieri nastavlja obrađujući antroponimiju rimskog klera. Imenske formule analizira uzimajući u podjelu na svjetovno svećenstvo, redovnike i rimsku kuriju.¹⁵ Utvrđeno je da su rimski klerici većinom nosili ista imena kao i laici, ali primjetan je i određeni broj atipičnih imena koja se mogu pripisati imigraciji klera iz okolnih crkvenih pokrajina. Moguće je zamijetiti i raniji bizantski utjecaj, dok je od druge polovice 12. stoljeća prilično izražena tendencija odabira novoza-vjetnih imena. Autor se dotaknuo i pitanja kao što su obiteljska predodređenost duhovnog poziva i običaj promjene imena pri ulasku u crkveni stalež koji je tada bio u nastajanju.

¹⁰ M. Montanari, *Estimi e antroponimia medievale: l'esempio di Chieri (a. 1289)*, Ibidem, 106 (1994), s. 475-486.

¹¹ E. Salvatori, *Il sistema antroponimico a Pisa tra XI e XIII secolo*, Ibidem, 106 (1994), s. 487-507.

¹² Ead., *Il sistema antroponimico a Pisa nel Duecento: la città e il territorio*, Ibidem, 107 (1995), s. 427-466.

¹³ M. Ginatempo, *Tracce d'antroponimia dai documenti dell'Abbazia di San Salvatore a Isola (Siena)*, Ibidem, 106 (1994), s. 953-1199.

¹⁴ T. di Carpegna Falconieri, *Le trasformazioni onomastiche e antroponimiche dei ceti dominanti a Roma*, Ibidem, 106 (1994), s. 595-640.

¹⁵ Id., *L'antroponomastica del clero di Roma nei secoli X-XII*, Ibidem, 107 (1995), s. 513-534.

Matteo Villani je proveo istraživanje kasnosrednjovjekovne napuljske ženske antroponimije osvrnuvši se posebno na koncentraciju imena *Maria* u ukupnom broju ženskih imena. Naime, u razdoblju koje se naziva "età ducale" prisutnost ženskih imena u Napulju nadmašuje uobičajeni postotak. Spomenuti antroponimi mahom dolaze iz grčkorimske tradicije, dok germanski utjecaj nije zabilježen. Nekoliko imena prevladava, a ime *Maria* spominje se kod više od četvrtine ukupnih osoba. Zabilježeno je i u okolnim područjima povezanima s Bizantom, ali nipošto u toj mjeri kao u samom Napulju. Autor ovu pojavu pojašnjava pokorničkim kultom svete Marije Egipatske koji se pojavio oko 9. stoljeća učinivši tako Napulj mostom između Istoka i Zapada.¹⁶ Errico Cuozzo obrađuje plemićke antroponime Sicilskog kraljevstva sredinom 12. stoljeća, s posebnim naglaskom na područje Abruzza. Autor nastanak spomenutog kraljevstva dovodi u vezu s unitarnim antroponimnim aristokratskim modelom koji se pojavio u južnoj Italiji čija je svrha bila oslabiti partikularizam koji se očitovao kroz etničku, geografsku i političku različitost. U osvjetlost nastanka kraljevstva nova je feudalna aristokracija razvila i novi antroponimni sustav, najprije iz tehničkih i upravnih, a kasnije i iz autoidentifikacijskih potreba. Na primjeru Abruzza uočljiv je karakteristični način nastanka prezimena putem toponima koji je bio sjedište plemićkog posjeda.¹⁷

Proučavanju antroponimije Genove posvetio se Alain Birolini. Istražujući kartular crkve Santa Maria delle Vigne uočio je da se prvi oblici prezimena pojavljuju krajem 11. stoljeća te da je dvočlana imenska formula zastupljena kod više od jedne trećine zabilježenih osoba. Nadalje, velik broj laika dobio je prezime prema obiteljskoj djelatnosti, a zamijetio je i da je sustav po svojim karakteristikama bliži provansalskom modelu nego Rimu, Firenzi ili Pisi.¹⁸

François Menant uočava da se u 11. stoljeću antroponimni sustav lombardske aristokracije (*domini castri, capitanei*) zasniva na imenu sjedišta feuda, dok istodobno toskansko plemstvo preferira patronim i učestalo ponavljanje istih osobnih imena. Osobe koje se nalaze nešto niže na hijerarhijskoj ljestvici uključuju nazive funkcija (*advocati, confalonieri* itd.) u svoje imenske formule. Takav se sustav polako prenosi i na gradske elite, s tom razlikom što plemstvo mahom bira germanska osobna imena, a ostali pretežno romanska.¹⁹ Isti se autor upustio i u istraživanje antroponimnog sustava Cremona

¹⁶ M. Villani, *L'onomastica femminile nel ducato di Napoli: l'esempio di Maria*, Ibidem, 106 (1994), s. 641-651.

¹⁷ E. Cuozzo, *L'antroponimia aristocratica nel Regnum Siciliae. L'esempio dell'Abruzzo nel Catalogue baronum (1150-1168)*, Ibidem, 106 (1994), s. 653-665.

¹⁸ A. Birolini, *Étude d'anthroponymie génoise*, Ibidem, 107 (1995), s. 467-496.

¹⁹ F. Menant, *Les modes de dénomination de l'aristocratie italienne aux XIe et XIIe siècles: premières réflexions à partir d'exemples lombards*, Ibidem, 107 (1995), s. 535-555.

krajem 13. i početkom 14. stoljeća. Proučivši seriju notarskih spisa i *Liber societatis Populi* iz 1283. uočio je da su sve imenske formule dvočlane. Oblik koji prevladava u drugom dijelu formule sastoji se od kolektivnog imena u obliku *de* + ablativ množine, a posebno je zastupljen kod viših slojeva društva.²⁰ Autor sintetizira svoja opažanja o antroponimiji komunalne Italije iznoseći sljedeće zaključke: oko 1300. dvočlana je imenska formula općeprihutna, ali drugi element još dugo ne postaje pravo prezime, osim u rijetkim slučajevima, dominantni sustav ostaje *nomen paternum* (Petrus Alberti) koji postupno evoluirá prema lancu *nomina paterna* (Petrus Alberti Johannis) dostižući vrhunac u kolektivnom imenu, najčešće u ablativu množine (Petrus de Albertis). Ovi divergentni obrasci imenovanja variraju po regijama, društvenim sredinama, ali i unutar istog korpusa dokumenata izražavajući različite funkcije u kojima se ime može zateći. Ono ne služi samo vlastitoj identifikaciji pojedinca već, prvenstveno iz društvenopolitičkih razloga, odražava koheziju obiteljske zajednice produbljujući generacijsko pamćenje i osnažujući obiteljsku povezanost.²¹

Charles M. de La Roncière istražuje antroponimni sustav ruralne Toskane koncem 13. stoljeća. Uočava dva paralelna obrasca; kombinacija ime i deminutiv upotrebljava se na lokalnoj razini dok se za službenu koristi ime i patronim. Do većih promjena dolazi tijekom prva četiri desetljeća 14. stoljeća povećanjem broja postojećih hagonima i širokim rasprostranjivanjem novih imena temeljenih na svetačkim kultovima.²²

Kasnosrednjovjekovnu firentinsku antroponimiju, na temelju registara iz Montecomune, katastra i popisa u periodu između 1345. i 1632. proučava Anthony Molho. Početkom spomenutog razdoblja dvočlana je imenska formula već prilično razvijena, a tijekom 14. i 15. stoljeća obogaćuje se dodatkom drugog osobnog imena. Taj novi element izraz je obiteljskog identiteta budući da ga dobivaju muški potomci prema djedu s očeve strane. Autor difuziju drugog imena pojašnjava porastom gradskog stanovništva krajem 13. stoljeća zbog kojeg članovi starijih i uglednijih obitelji posežu za dodatnim sredstvima zaštite vlastitog identiteta od skorojevića koji pokazuju aspiracije za sudjelovanjem u vlasti.²³

²⁰ Id., *Comment s'appelaient les habitants de Crémone vers 1300? Contribution à l'histoire du nom de famille en Italie*, Ibidem, 110 (1998), s. 183-200.

²¹ Id., *Entre la famille et l'État: l'héritage du nom et ses détours dans l'Italie des communes*, Ibidem, 110 (1998), s. 253-270.

²² Ch. M. de La Roncière, *Le système anthroponymique dans la campagne toscane (1280-1380)*, Ibidem, 110 (1998), s. 125-136.

²³ A. Molho, *Noms, mémoire, identité publique à Florence à la fin du Moyen Âge*, Ibidem, 110 (1998), s. 137-157.

Na primjeru četiriju firentinskih obitelji koje su pripadale staroj komunalnoj aristokraciji, Christiane Klapisch-Zuber istražuje promjene antroponimnih struktura do kojih dolazi uslijed pomicanja na ljestvici društvene stratifikacije. Naime, krajem 14. stoljeća obitelji Castiglionchio, Morelli, Martelli i Rossi počinju participirati u vlasti što dovodi do promjena u njihovoj kolektivnoj identifikaciji.²⁴

Sancirò Carocci je istražujući antroponimiju najviših rimskih slojeva otkrio da se sve do 14. stoljeća, a i kasnije, prezimena za koja se zna da su već uspostavljena vrlo često izostavljaju u spisima obiteljskog i privatnopravnog karaktera. S druge strane, u javnopravnim ispravama i političkim dokumentima prezime se nikada ne ispušta, kao ni na nadgrobni spomenicima i drugim javnim natpisima. Autor smatra da je prezime u spomenutom razdoblju imalo autoegzaltacijsku i političku funkciju odnosno da je služilo kao odrednica moći, nadilazeći onu uobičajenu identifikacijsku funkciju.²⁵

Philippe Jansen istražuje antroponimiju pokrajine Marche na temelju poreznih i cehovskih popisa u Macerati iz 1268., 1360. i 1481. i Fermu iz 1370. U njima nalazi pojave koje odstupaju od opće evolucije u talijanskoj srednjovjekovnoj antroponimiji. Naime, dvočlana se imenska formula učvršćuje tek u drugoj polovici 15. stoljeća, s tim da je drugi član formule još uvijek bio patronim, a ne učvršćeno prezime.²⁶

Nikolai Wandruszka proučava nastanak prezimena u Bolonji tijekom 12. i 13. stoljeća. Prezime u obliku *de* + ablativ množine javlja se u Bolonji prvi puta 1154. godine i širi se u razdoblju do 13. stoljeća. Češće se pojavljuje kod viših nego kod srednjih i nižih slojeva društva. U korelaciji je s agnatskom patrilinearnom nasljednom strukturom, a kada se pojavljuje kroz tri ili više generacija poprima funkciju koju autor naziva "Quasi-Cognomen". Pored navedene strukture moguće je uočiti i patronime odnosno matronime u genitivu i ablativu jednine koji povremeno pokazuju sličnu tendenciju prema učvršćivanju.²⁷

Dosadašnje istraživanje kasnosrednjovjekovne rapske antroponimije zasnilo se na povijesnoj i filološkoj analizi, komparaciji i interpretaciji pret-

---

²⁴ Ch. Klapisch-Zuber, *Les faux-semblants de l'identité. Noms de lignée, noms cachés, noms-refuges à Florence au XIVe siècle*, Ibidem, 110 (1998), s. 159-172.

²⁵ S. Carocci, *Cognomi e tipologia delle fonti. Note sulla nobiltà romana*, Ibidem, 110 (1998), s. 173-181.

²⁶ Ph. Jansen, *L'anthroponymie dans les Marches du milieu du XIIIe siècle à la fin du XVe siècle: archaïsme ou régression?*, Ibidem, 110 (1998), s. 201-225.

²⁷ N. Wandruszka, *Die Entstehung des Familiennamens in Bologna (XII. und XIII. Jahrhundert)*, Ibidem, 107 (1995), s. 595-625.

hodno navedenih izvora.²⁸ Istraživački pristup bio je interdisciplinaran tako da su se po potrebi i u skladu s mogućnostima upotrebljavale i metode iz drugih društvenih i humanističkih znanosti. Sadržaj rada bio je podijeljen u tri cjeline.

Prva cjelina obuhvaćala je pregled antroponimne građe, odnosno konkretnih osoba razvrstanih prema temeljnoj identifikacijskoj odrednici unutar njihove imenske formule u kombinaciji s društvenim položajem koji zauzimaju. Tako su se naprije obrađivali pripadnici višeg sloja rapskog društva odnosno plemići (*nobiles*) i pučani vijećnici (*populares de consilio, boni homines*) s članovima svojih obitelji, raspoređeni po prezimenima. Zatim slijede ostali pučani čija je imenska formula sadržavala prezime, čija je temeljna odrednica identiteta nadimak pa one osobe koje su definirane jedino rodbinskim ili tazbinskim odnosom s drugim osobama, a na koncu pučani iz grugih naselja na Rabu odnosno iz paškog dijela rapskog distrikta. U zasebnom su poglavlju obrađene osobe kojima se identitet ponajprije ogleda u njihovu duhovnom zvanju ili svjetovnom zanimanju. Bitno je naglasiti da se u mnogim imenskim formulama preklapa više spomenutih odrednica identiteta. U takvim su slučajevima osobe bile svrstane u onu skupinu koja pretpostavlja višu identifikacijsku razinu, a prema redosljedu navedenih poglavlja. Pristup antroponimnoj građi u prvom dijelu rada bio je konkretan i analitički. Osim što su osobe bile raspoređene prema društvenoj pripadnosti, dakle smještene u kontekst prostora i vremena, staleža i djelatnosti, a ponajviše obitelji kao identitetske jezgre svakog pojedinca, njihove su imenske formule, kao pojavni oblik i izraz identiteta, bile podvrgnute i lingvističkoj analizi. S obzirom na složenost takvog zahvata i brojnost kriterija koje je moguće primijeniti na različite osobe, u prvom dijelu nije bilo prostora za detaljnije kategorizacije. Nakon izvršene podjele po obiteljima, raščlanila su se osobna imena, nadimci i drugi elementi imenske formule pripadnika pojedinih obitelji. Osvrt na romanske, slavenske, hagianimne, utilitarne i druge odlike navedenih elemenata išao je do one dubine do koje dosežu moje vlastite mogućnosti i razina znanja upotpunjeni spoznajama koje pruža dostupna literatura. Daljnja podjela unutar svake od tih društvenih skupina bila je izvršena prema obiteljskoj pripadnosti pri čemu valja imati na umu da postoji razmjerno veliki broj osoba koje pripadaju određenoj obiteljskoj zajednici, a da to nije striktno navedeno, već se mora zaključiti iz drugih dostupnih podataka. Situacija postaja sve teža što se ide prema nižim slojevima društva u kojima prezime odnosno patronim nisu navedeni pa do zaključaka treba dolaziti tražeći obiteljske poveznice.

---

²⁸ S. Stjepović, *Antroponimija otoka Raba u drugoj polovici 14. stoljeća*, Doktorska disertacija, Zagreb, Filozofski Fakultet Sveučilišta u Zagrebu, 2012.

Drugi dio rada bio je posvećen elementima imenske formule kao jedinicama na kojima je potrebno izvršiti zasebnu analizu. Ovaj je korak podignuo istraživanje na viši stupanj apstrakcije budući da će se znanstveni fokus donekle udaljiti od konkretnih osoba. Naime, seciranje imenskih formula i ekstrakcija pojedinih elemenata kako bi se oni uvrstili u posebne kategorije zajedno s istorodnim elementima iz drugih imenskih formula dovelo nas je do boljeg uvida u silnice koje utječu na stvaranje dotičnih elemenata i promjene na spomenutoj razini. Tako je spomenuti dio rada bio posvećen analizi osobnih imena, kako muških tako i ženskih, s osvrtom na jezične i izvanjezične utjecaje koji su ih stvarali i mijenjali odnosno na njihov značaj i zastupljenost u spisima. Zatim su bila obrađena prezimena, s naglaskom na njihovoj sistematizaciji prema postanku i upotrebi, nadimci, njihovo porijeklo i funkcije u kojima ih nalazimo, te imenske formule koji ukazuju na duhovno zvanje ili svjetovnu djelatnost. Na koncu je uslijedio osvrt na pomoćne elemente imenske formule kao što su titule, oznake srodstva itd.

Treći dio rada vraio se imenskoj formuli, ali na apstraktan i sintetički način. Naime, putem induktivne metode pokušao sam svrstati imenske formule u određene tipove radi što boljeg približavanja identitetu prikazanom u izvorima. Prvo je poglavlje ovoga dijela bilo posvećeno tipovima muških imenskih formula, a drugo tipovima ženskih imenskih formula. Elementi imenskih formula bili su prikazani putem apstraktnih simbola, a međusobne poveznice i ostali elementi bili su naznačeni eksplicitno. Takvom sintezom pokušao sam kroz pojedinačne tipove formula doći do onoga što im je zajedničko i opće.

U zaključku sam iznio svoja razmišljanja o identitetu rapskog kasnog srednjovjekovlja izraženom putem antroponimije, s osvrtom na probleme koji su bili temom kako dosadašnjih, tako i ovog antroponomastičkog istraživanja.

Osobe čije imenske formule nisu bile obrađene u sklopu ovoga istraživanja su stranci koji su se trajno naselili na području Raba, a obilježeni su nazivom *habitor* uz koji najčešće stoji i odrednica njihovog porijekla te osobe definirane kao stranci (*forenses*), dakle svi oni koji nisu bili trajno naseljni na području rapskog distrikta, dok će stanovnici onog dijela rapskog distrikta koji se nalazio na otoku Pagu, naselja Lun i Novalja, biti promatrani izdvojeno. Razlozi za ovakvo postupanje su različiti za svaku od navedenih skupina. U pogledu stranaca, situacija je najjednostavnija. Oni ne pripadaju rapskoj društvenoj zajednici i jasno je da se u spisima spominju samo u kontekstu privremenog boravka odnosno određenog pravnog posla. Strancem su onodobni Rabljani smatrali svaku osobu koja ne pripada njihovu distriktu bilo da je riječ o osobama iz naselja koja su se nalazila na susjednim otocima kao Osor, Krk, Punat i Pag, iz gradova na obali kao Senj, Karlobag i Rijeka ili iz kopnenog zaleđa odnosno Like, Krbave i Modruša. Gotovo pa nije potrebno ni napominjati da se kategorija stranca odnosi i osobe koje dolaze iz udalje-

njih područja. Pitanje uključivanja odnosno isključivanja iz obrade stanovnika onog dijela rapskog distrikta koji se nalazi otoku Pagu, nešto je složenije, stoga ću ih prikazati izdvojeno jer, premda upravno pripadaju Rabu, obilježja koja je moguće izlučiti iz njihovih imenskih formula odudaraju od onih karakteristika kakve nalazimo kod Rabljana. Između ostaloga, u njihovim je formulama jače izražen slavenski element, od osobnih imena do tvorbe prezimena. Kod kategorije stanovnika Raba koji u svojoj formuli sadržavaju oznaku *habitor* odluka je bila najteža. S jedne strane, riječ je o osobama koje žive u samom gradu, obavljaju djelatnosti kojima se bave i drugi stanovnici grada, a pripadaju obiteljima koje su na otoku prisutne kroz duže vremensko razdoblje. Ipak, čvrsto se držeći pravila da podaci iz izvora moraju imati konačan sud, odlučio sam upravo zbog spomenute oznake *habitor* sadržane u imenskoj formuli, a koja implicira svijest društvene zajednice o njihovu egzogenom identitetu, isključiti navedene osobe iz obrade.

Pučani iz drugih naselja na otoku. Tek je nekolicina osoba zabilježenih u spisima temeljna odrednica naziv nekog od rapskih izvangradskih naselja. To su dakle osobe čija se imenska formula sastoji od osobnog imena i ojkonomim. Njihov broj nije dostatan da bismo se upuštali u bilo kakve analize i zaključke. Osobe koje čija imenska formula sadrži još neku odrednicu nisu navedene na ovom mjestu.

Barbato. Iz Barbata su Dominico, sin Stançe, dok je iza pokojnog Zortina osatala udovica Mare sa sinom Damianom i kćerima Stanom i Bonçom.

Campora. Kao stanovnik Kampora spominje se Dominchiello pokojnog Luce.

Epar. Iz Lopara su Paulino Sdriglia i Perfcha pokojnog Loure uz koju se spominje i njezina nećakinja Nicolota.

Punta Sicha. Stanovnici Suhe Punte bili su Drachsim, sin pokojnog Juria vicha te izvjesni Jurman.

Vale. Stanovnici Supetarske Drage označeni su romanskim toponimom *Vale* kojem prethodi prijedlog *de*, a ponekad i član *la*, pri čemu dolazi do oscilacija u grafiji koji onda utječu i na samu imensku formulu; dela Vale, della Vale, de Lavale. U izvorima su pod ovim prezimenom spomenuti Nicula, Georgius i Drasolus, odnosno Draganus i njegov zet Leonardo.

Stanovnici pašskog dijela rapskog distrikta. Osim matičnog otoka i desetak nenaseljenih otočića, rapska je komuna u 14. stoljeću obuhvaćala i prostor Luna i Novalje na susjednom otoku Pagu. Konačnu potvrdu tog posjeda dobila je od mletačke vlasti 1292. godine čime je utvrđena rapsko-zadarska granica na Pagu, koja je do danas ostala administrativnom granicom Novalje i Paga.²⁹ Antroponime iz ovih dvaju naselja promatrat ćemo odvojeno jer

²⁹ D. Mlacović, *Gradani plemići*, cit., s. 147.

premda su politički pripadala Rabu, imenske formule njezinih stanovnika pokazuju neke odlike koje ih čine različitima. Zajednička im je karakteristika izostanak konstrukcije koja se pojavljuje kod većine Rabljana; *Ime + prijedlog de + prezime*, odnosno njezino pojavljivanje u izoliranim slučajevima. Naime, u spomenutoj konstrukciji kod stanovnika dvaju naselja, na mjesto prezimena dolazi ojkonom, odnosno naziv naselja Lun (Lono, Lune, Lonone, capitis Luni ili) Novalja (Nevalea, Nevalia). Ali, ova se dva naselja i međusobno razlikuju prema jezičnim elementima koji su utjecali na antroponinu strukturu njihovih stanovnika. Dok kod Luna, kada je riječ o osobnim imenima, nalazimo prevlast romanskog elementa nad slavenskim, u Novalji uočavamo sasvim drugačiju situaciju po kojoj ovo naselje predstavlja iznimku u distriktu. Naime, antroponimi većine spomenutih osoba pokazuju snažnu prisutnost slavenskog elementa. Ako uzmemo u obzir geografski položaj Paga, a posebno ovaj dio spomenutog otoka, nije teško doći do objašnjenja. Lun se nalazi na završetku dugog i tankog poluotoka kojim je spojen s ostatkom otoka Paga, a od otoka Raba i njegovog glavnog naselja dijeli ga ne toliko širok morski prolaz. Budući da je plovidba glavno sredstvo komunikacije u Dalmaciji sve do 20. stoljeća, stanovnicima Luna Rab je bio daleko bliži od ostatka Paga. S druge strane, iz Raba se brže stizalo u Lun nego u Lopar koji se nalazi na drugom kraju otoka. Dakle nasuprot Lunu koji je okrenut pretežito romanskom Rabu, položaj Novalje omogućuje bolju interakciju s ostalim naseljima na matičnom otoku, a time i veću izloženost slavenskom utjecaju. Ovakva situacija nije iznimka na našoj obali, stoga sličan sociolingvistički obrazac slijede Orebić i Korčula, nasuprot ostatku dubrovačkog područja, ili štokavski Sućuraj usmjeren prema susjednoj Makarskoj, nasuprot ostatku čakavskog Hvara.

Kao što je spomenuto, prezimena se u ovim dvama naseljima, prema onome što nam pokazuje ovaj uzorak od pedesetak imena, pojavljuju tek iznimno. Razloge tome možemo tražiti u manjem broju stanovnika ovih naselja pa samim time i manjom potrebom za preciznijom identifikacijom. Ipak, izostanak prezimena je i više nego uočljiv. Tako u Lunu, formulu romanskog prezimena ima samo Mare de Stria, udovica pokojnog Colana, a obiteljski nadimak Ciua (Çiva) nosi Petre uz kojeg se spominje žena Blase. Ostale se osobe iz Luna spominju samo pod osobnim imenima nakon kojih slijedi oznaka srodstva ili bračne veze te ime označitelja, nakon kojih slijedi prijedlog *de* s nazivom naselja. Tako se u spisima spominju pastir Andrea sin Martinov sa ženom Marijom i sinom Martinom, pastir Celinus sin Georgijev, Marinče sin Mignin, svećenik Dessa sin Zorgulov s majkom Demincom, bravar Matheus sin Damianov, Creste sin Colanov sa ženom Cottom, Marinče sin Corgolov, Samulus sin Crestov, krojač Scomolo s kćeri Dobrolom. Bez ikakvog referenta osim naziva naselja spominju se Çina i Françolinus.

S druge strane, u Novalji rijetko nalazimo antroponim koji nije pod utjecajem slavenskog jezičnog elementa; supružnici Dragos, pod nadimkom Camalcino, i Draga spominju se sa sinom Andreom; slavenski onim Qualigna koji nalazimo u obliku romanskog prezimena, ali i dekliniranog nadimka nosi Creste sa ženom Radoslavom i sinom Damianom, uz koje se spominje i njihov rođak bravar Petar Vrbaionig; romanski obiteljski nadimak Çavatino³⁰ nosi svećenik Dominico s bratom Lucom. Osoba slavenskog imena Dessa nosi romansko prezime nastalo iz nadimka Pigro (lijen). Imensku formulu s prezimenima nose još Marinus de Peroda i Matessa de Prodomince. Nakon prezimena svih spomenutih osoba slijedi i oznaka porijekla odnosno naziv naselja. Većina osoba ipak je spomenuta bez prezimena. Njihova se imenska formula sastoji od osobnog imena, prijedloga *de* i naziva naselja. Dodatna se identifikacija postiže navođenjem rodbinske ili bračne veze odnosno nadimka. Slavenska muška imena nose Ratchus (Ratco) zabilježen i pod slavenskim nadimkom Tichvessa (Trefesa) i Volčina. Hibridne oblike imaju Carce, Cusiniça, Ivanes zvani Chervasia i Petriça. Romanska imena odnosno romanizirane hagionime nose Domolus, Girençino i Maçolo. Ženske osobe zabilježene bez prezimena su Dobre i Maria.

U prethodnim smo razmatranjima imali prilike vidjeti rapsku antroponimnu građu, onako kako su nam to zabilježili dvojica rapskih notara iz druge polovice 14. st., obrađenu na različite načine. Prvi dio sastojao se od pregleda konkretnih osoba označenih na različite načine s tim da su jezične posebnosti bile zasebno istaknute i analizirane u onoj mjeri u kojoj je to moguće prema dosadašnjim spoznajama i sredstvima koja su nam bila na raspolaganju. Zatim je uslijedila analiza pojedinih elemenata unutar imenske formule s obzirom na različite kriterije. Na koncu se u žarištu zanimanja našla imenska formula shvaćena u svojoj ukupnosti, a predstavljena putem tipova formula koje je moguće izlučiti iz mnoštva pojavnih oblika zabilježenih u spisima. U završnom osvrtu pokušat ću okupiti sve što sam uočio, utvrdio ili pak prepostavio, a što je bilo obrađeno kroz dvije analitičke i jednu sintetičku cjelinu. Na više se mjesta u ovom radu spominje kako potpuna antroponimna spoznaja identiteta pojedinaca i obitelji nije lako dohvatljiva i kako se često iza jednoga krije drugi ili pak više njih opstaju paralelno.

Društvo shvaćeno kao zajednica ljudi koja živi na određenom prostoru povezana zajedničkim identitetom nije lako definirati čak niti kada je riječ o suvremenoj stvarnosti koja nas okružuje. Uočavamo kako je takav zajednički

³⁰ “Zavatino – quel che racconcia le scarpe vecchie”, G. Boerio, *Dizionario del dialetto veneziano*, Firenze, Giunti, 1998, s. 808.

ili kolektivni identitet vrlo fluidna kategorija. Ako promatramo samo razdoblje od nekoliko godina vidimo kako pojedinci oko nas i mi sami mijenjamo svoje stavove o različitim pitanjima te kako skup tih pojedinih stavova čini kolektivno mnijenje. Zasižno, u prošlosti su se ti procesi odvijali sporije, ali ipak možda ne tako sporo kako se to nama može učiniti. Povijesni trenutak koji je predmet ove radnje, ako razdoblje od više godina shvatimo kao trenutak, možemo bolje dohvatiti zahvaljujući razmjerno izdašnim podacima kojima nas opskrbljuju spisi rapskih notara, pa ipak valja stalno imati na umu činjenicu da se radi samo o uzorku koji ne mora nužno biti reprezentativan.

Podaci kojima raspolažemo nakon obrade antroponimne građe u većoj ili manjoj mjeri proporcionalni su razini na kojoj se osobe nalaze prema društvenoj stratifikaciji. Pripadnici viših slojeva popisani su, a prema bogatstvu svojih imenskih formula i opisani do te mjere da podatke o njima možemo s priličnom sigurnošću nazvati reprezentativnim. S druge strane, spuštajući se prema nižim razinama društva uočavamo kako sve više elemenata u ukupnoj slici nedostaje, kako iz pojedine obitelji imamo tek nekoliko, a vrlo često i samo jednog predstavnika, dok istodobno njihove imenske formule ne pružaju onu količinu podataka na kakvu smo navikli kod pripadnika viših slojeva.

Abstract

Anthroponymy in the District of Rab in the Second Half of the XIV Century. The paper provides an overview and an analysis of the anthroponymic structure of the inhabitants of late medieval district of Rab that lived outside the city walls of Rab. These are, therefore, the inhabitants of the rural areas of the island of Rab as well as the inhabitants of the settlements of the northwestern part of the island of Pag that belonged to the district of Rab. Inhabitants are identified by the settlement they lived in, but also according to their name, family and occupation. For better understanding, the text offers a short overview of the current state of research of the medieval anthroponymy.

Keywords: Rab, district, anthroponymy, medieval.